

СТРУКТУРА КОМЕРЦІЙНОГО НАЙМЕНУВАННЯ

Олександр Дорошенко,
*заступник директора НДІ інтелектуальної власності
АПрН України, кандидат юридичних наук*

На сьогодні комерційне найменування є одним з найбільш невизначених об'єктів інтелектуальної власності, а питання щодо його правової охорони та захисту й досі не знайшли нормативного врегулювання через відсутність спеціального закону. Неоднозначність підходів до правової охорони комерційних найменувань спостерігається також у законодавствах зарубіжних країн.

Умови надання правової охорони, виникнення та припинення прав інтелектуальної власності на комерційне найменування закріплено ст.ст. 489-491 Цивільного кодексу України (далі — ЦК).

Після прийняття нового ЦК в юридичній літературі висловлювались суперечливі думки щодо визначення сутності комерційного найменування. Так, наприклад, значна частина науковців ототожнювала поняття комерційного найменування з найменуванням юридичної особи. У коментарі до ст. 489 ЦК [1] міститься така думка: "Право на комерційне найменування може охоронятися законом до моменту державної реєстрації юридичної особи. Так,

право на попереднє резервування для комерційних найменувань визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2001р. № 1383 та Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців" [2, с. 799].

Неуважність при висловленні таких позицій є очевидною, оскільки у коментованій статті чітко зазначено, що право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту його першого використання та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації. А зазначені нормативні акти стосуються саме найменувань юридичних осіб і ніякого відношення до комерційних найменувань не мають.

Катерина Шукіна,
*науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПрН України*

ЗАХИСТ ПРАВ

Найменування юридичної особи та комерційне (фірмове) найменування є різними правовими категоріями, які відрізняються одна від одної за колом суб'єктів прав на них, підставами виникнення та припинення тощо. Цим відмінностям присвячено достатньо наукових досліджень [3, 4], аналіз яких не є предметом даної роботи.

Відповідно до ст. 90 ЦК [1] *"Юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму (...). Юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування"*.

Аналіз викладеної норми дає змогу однозначно визначити, що юридична особа **зобов'язана** мати найменування юридичної особи і **може** (тобто має право) додатково мати комерційне найменування.

Однак, на відміну від найменування юридичної особи, будь-яких вимог до структури комерційного найменування законодавством України не встановлено як і не визначено взагалі його поняття. У ст. 489 ЦК закріплені лише умови надання правової охорони комерційному найменуванню¹.

Структура комерційного найменування завжди розглядалась поверхнево, хоча це питання має велике значення для захисту прав на цей об'єкт, особливо при зіткненні прав на комерційні найменування та знаки для товарів і послуг.

На цій проблемі було наголошено А. Міндрул [5, с. 45]: "Під час ви-

никнення спору визначення питання, що саме є комерційним найменуванням, може стати досить складним і проблематичним. Так, Вищий господарський суд України у своїй постанові від 4 березня 2008р. №12/205-21/55 зазначає, що "питання визначення фірмового найменування² є правовим. Воно має вирішуватись судом відповідно до чинного законодавства та на підставі наявних у справі доказів". Зазначений підхід знайшов своє відображення і в Оглядовому листі Вищого господарського суду України №01-8/383/1 від 27.06.2008 "Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності" [6].

Таким чином, питання визначення складу комерційного найменування віднесено до компетенції суду, однак, на підставі яких доказів та на підставі якого законодавства, якщо не існує спеціального закону щодо комерційних найменувань, — залишається не зрозумілим.

Серед науковців існують різні думки щодо структури комерційного найменування. Так, деякі з них відносять до його складу, зокрема розміщені на товарі або його упаковці відомості про назву підприємства-виробника, організаційно-правову форму; форму власності та навіть відомості про його місцезнаходження і такі, що можуть бути передбачені в установчому договорі [2, с. 799]. Звичайно, така інформація є обов'язковою для розміщення на упаковці, тарі або виробі. В свою чергу, чи ви-

¹В ст. 489 ЦК зазначено, що правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

²Відповідно до ст. 420 ЦК фірмове та комерційне найменування є ідентичними поняттями.

користувувати комерційне найменування — це право юридичної особи, а не обов'язок.

У більшості випадків комерційне найменування співпадає з найменуванням юридичної особи або якимось пов'язане з ним.

Пунктами 1 та 2 Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу [7] встановлено:

"1.1 Юридична особа повинна мати своє найменування. У найменуванні юридичної особи зазначаються її організаційно-правова форма (...) та назва. Найменування юридичної особи викладається державною мовою.

1.2 Назва юридичної особи може складатися з власної назви юридичної особи, а також містити інформацію щодо мети діяльності, виду, способу утворення, залежності юридичної особи та інших відомостей згідно з вимогами до найменування окремих організаційно-правових форм суб'єктів господарювання. Юридична особа, крім повного найменування, може мати скорочене найменування.

1.3 Назва юридичної особи не може містити посилання на організаційно-правову форму.

1.4 Назва юридичної особи береться у лапки та зазначається безпосередньо після організаційно-правової форми суб'єкта господарювання"

Отже, найменування юридичної особи (НЮО) повинно містити дві частини:

Організаційно-правову форму (ОПФ), наприклад, відкрите акціонерне товариство (ВАТ), товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та ін.

Назву, яка може містити інформацію щодо мети діяльності юридичної особи (юридичне, наукове, виробниче), вид (державне, приватне, колективне), спосіб утворення (унітарне, корпоративне) тощо (В/НД), та власну назву (ВН) — спеціальну частину найменування, яка необхідна для відрізнення одних юридичних осіб від інших (будь-яка оригінальна назва).

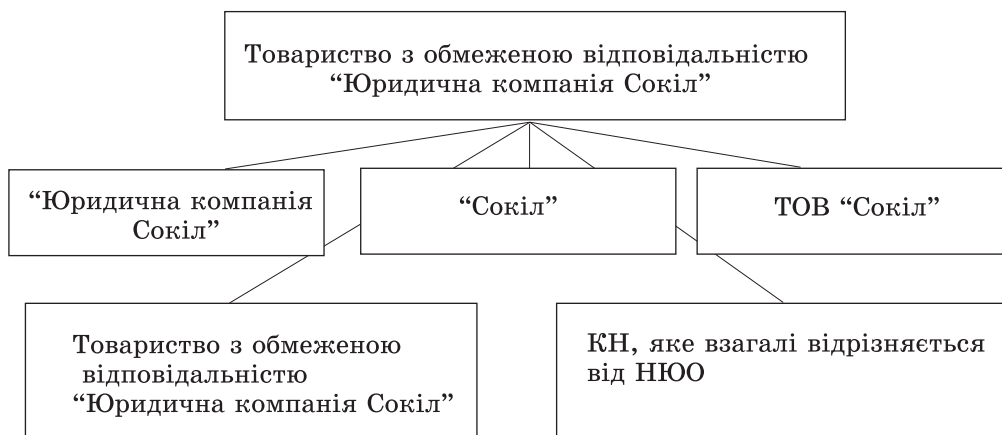
Проте питання визначення складу комерційного найменування (КН) залишається відкритим. Слід погодитись з думкою А. Міндрул, що незалежно від того, що вирішить суд³, будь-яке його рішення можна оскаржити через те, що законодавством не встановлено жодних вимог до поняття комерційного найменування [5, с. 45].

На рисунку 1 зображені можливі варіанти комерційного найменування при класичній схемі найменування юридичної особи (ОПФ + В/НД + ВН). Так, словосполучення "Товариство з обмеженою відповідальністю "Юридична компанія "Сокіл" є повним найменуванням юридичної особи, а її комерційним найменуванням може бути: повне найменування (ОПФ + В/НД + ВН) — "Товариство з обмеженою відповідальністю "Юридична компанія "Сокіл", вказівка на вид чи напрямок діяльності та власна назва (В/НД + ВН) — "Юридична компанія "Сокіл", скорочене найменування (ОПФ (абр) + ВН) — "ТОВ "Сокіл", лише власна назва (ВН) — "Сокіл", або взагалі комерційне найменування буде повністю відрізнитись від найменування юридичної особи (КН відрізняється від НЮО).

³Щодо складу комерційного найменування — прим. автора

ЗАХИСТ ПРАВ

КН комерційне найменування
 НЮО найменування юридичної особи
 ОПФ організаційно-правова форма
 В/НД вид/напрямок діяльності
 ВН власна назва

Рис. 1 Можливі варіанти складу комерційного найменування

Сьогодні для конкретизації відповідних положень ЦК розробляється спеціальне законодавство щодо правової охорони прав на комерційне найменування. Державним департаментом інтелектуальної власності розроблено проект закону України "Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування", у якому визначено поняття та можливий склад комерційного найменування. Так, комерційним найменуванням, за проектом, є позначення, яке дає можливість вирізнити одну особу, що виробляє та (або) реалізовує товари чи надає послуги, з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Такими позначеннями, що становлять комерційне найменування, можуть бути, зокрема, позначення, що складаються із зазначення організаційно-правової форми та/або ха-

рактеру діяльності юридичної особи, та позначення, що є вирізняльною частиною цього комерційного найменування; скороченого найменування юридичної особи.

Розглянемо доцільність входження організаційно-правової форми, яка є обов'язковим елементом найменування юридичної особи, до складу комерційного найменування.

На відміну від найменування юридичної особи комерційне найменування належить до об'єктів права інтелектуальної власності відповідно до ст. 420 ЦК.

У найширшому розумінні інтелектуальна власність означає закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній сферах [8 с. 15].

Стаття 418 ЦК містить визначення поняття права інтелектуальної власності: "це право особи на резуль-

тат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом".

Таким чином, об'єкти інтелектуальної власності є індивідуальними, унікальними і є результатом творчої діяльності. Створення будь-якого об'єкта інтелектуальної власності потребує творчих зусиль, незалежно від того, чи буде це літературний твір, знак для товарів і послуг чи комерційне найменування. Адже комерційне найменування — це унікальний ідентифікатор конкретної юридичної особи, який через успішність і ефективно використання у майбутньому та у сукупності з торговельною маркою може коштувати значно більше, ніж весь майновий комплекс підприємства. Тому розробка сильного комерційного найменування потребує значних зусиль.

Входження до складу комерційного найменування організаційно-правової форми, яка є обов'язковим елементом найменування юридичної особи, з огляду на призначення та функції комерційного найменування не має сенсу.

Організаційно-правова форма юридичної особи призначена для класифікації юридичних осіб залежно від форм власності, а також способів закріплення, використання і управління їх майном. Юридичне значення цього полягає в урахуванні в законодавстві особливостей правового становища підприємств окремих видів.

Вказівка на організаційно-правову форму є обов'язковою у написанні найменування юридичної особи для її державної реєстрації, а також несе інформаційний зміст, напри-

клад, для конкурентів, партнерів, банківських установ, податкових служб тощо. Однак для споживача, який не має можливості одночасно порівняти обидва найменування, щоб їх запам'ятати, вказівка на організаційно-правову форму значення не має. Необхідною інформацією для споживача при виборі певної організації є її спеціалізація та репутація на ринку, а різниця між "Товариством з обмеженою відповідальністю" та "Приватним підприємством" не буде для нього важливою, а отже, й помітною.

Визначення складу комерційного найменування є особливо складним питанням при зіткненні прав на знаки для товарів і послуг та комерційні найменування. Як було зазначено, звичайною практикою стало ототожнення найменування юридичної особи та комерційного найменування, що іноді призводить до помилкових висновків.

В оглядовому листі [6] при аналізі рішення суду першої інстанції з конкретної справи наголошено, що "судом не зазначено в оскаржуваному рішенні, на підставі яких доказів ним було визначено фірмове найменування позивача та ототожнено його з повним найменуванням. Суд, перебравши на себе не притаманні йому функції експерта, сам дійшов висновку про те, що оскільки фірмовим найменуванням⁴ позивача та його вирізняльною частиною є певне словосполучення (а фактично це є повна назва фірми), спірна торговельна марка не схожа до ступеня змішування з фірмовим найменуванням позивача".

Таким чином Вищим господарським судом України також вказано

⁴Відповідно до ст. 420 ЦК фірмове та комерційне найменування є ідентичними поняттями.

ЗАХИСТ ПРАВ

на недоцільність входження організаційно-правової форми до складу комерційного найменування. Це можна пояснити тим, що для визначення схожості знака для товарів і послуг з комерційним найменуванням враховується думка споживача та сприйняття ним порівнюваних позначень. Саме комерційне найменування виступає ідентифікатором юридичної особи на ринку, а її повна назва із вказівкою на організаційно-правову форму є, як правило, надто громіздкою конструкцією, переважаною зайвою для споживача інформацією, тому в повному обсязі не запам'ятовується.

Входження до складу комерційного найменування лише власної назви юридичної особи, наприклад "Сокіл", при повному найменуванні Товариство з обмеженою відповідальністю "Юридична компанія "Сокіл" не завжди є доречним, оскільки скорочена назва використовується в основному у розмовній практиці при усних сповіщеннях. Крім того, таке ж слово "Сокіл" може входити до складу іншого комерційного найменування, при умові різних сфер комерційної діяльності, територіального розмежування та, якщо це не вводить в оману споживачів⁵. Як правило, така власна назва реєструється у якості торговельної марки (знака для товарів і послуг) і в цьому разі виконує функцію відрізнення товарів або послуг, а не тієї чи іншої особи — учасника ринку.

Отже, зазначення виду/напряму діяльності у складі КН відповідає вимозі інформативності. Це дозво-

лить споживачеві одразу зорієнтуватись на специфіку та характер діяльності суб'єкта господарювання. Virізняльна частина КН (а саме власна назва) відіграє індивідуалізуючу функцію для виділення юридичної особи серед інших, особливо тих, що здійснюють такий самий вид діяльності. КН також повинно бути лаконічним, оскільки громіздка конструкція не сприяє запам'ятовуванню та досить важка при вимові.

З урахуванням викладеного вище, КН повинно відповідати вимогам інформативності, розрізняльності та лаконічності. Як комерційне найменування доцільно розглядати позначення, що складається з вказівки на характер діяльності юридичної особи разом з позначенням, що є вирізняльною частиною цього комерційного найменування, без посилання на організаційно-правову форму. Така словесна конструкція містить необхідну і достатню інформацію для ідентифікації фірми як суб'єкта комерційної діяльності.

Повернемось до нашого прикладу на Рис. 1, при такій схемі найбільш доцільним складом комерційного найменування з точки зору інформативності та здатності запам'ятовуватися буде (В/НД + ВН) — "Юридична компанія "Сокіл", або (ОПФ (абр) + ВН) — "ТОВ "Сокіл".

Слід зазначити, що не завжди комерційне найменування співпадає з найменуванням юридичної особи навіть за власною назвою, що й передбачено тією ж статтею 489 ЦК. Так, наприклад, "Товариство з обмеженою відповідальністю "Аспект —

⁵Відповідно до ст. 489 ЦК, особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються.

2003" є найменуванням юридичної особи, а "Науково-практичний журнал "Інтелектуальна власність" є її комерційним найменуванням. На відміну від найменування юридичної особи, для якого встановлено вимогу щодо написання лише українською мовою, комерційне найменування може бути представлене і літерами латиниці.

В такому аспекті цікавим є досвід Великобританії, де існує охорона як найменувань компанії (*company names*), так і бізнесових найменувань (*business names*), при цьому охорона цих засобів індивідуалізації регламентується різними законами — Законом про бізнесові найменування 1985р. (*Business Names Act*) та Законом про компанії 1985 р. (*Companies Act*).

Бізнесове найменування — це найменування, що використовується будь-якою особою, товариством або компанією для ведення бізнесу, інше ніж власне найменування (ім'я), наприклад, "XYZ Limited", здійснює діяльність як "Fish Antiques" [9 с. 324].

У Франції розділяють найменування корпорацій (*denomination sociale*) та фірмове найменування (*nom commercial*). Найменування корпорації є офіційним та юридичним ім'ям корпорації та не може бути змінено при користуванні за винятком зміни даних у статутних документах. Фірмове найменування може змінюватися без спеціальних правових процедур [9, с. 323].

Отже, "паралельне" існування найменування юридичної особи та її комерційного найменування є абсолютно виправданим, оскільки кожне з цих найменувань виконує свою функцію: перше використовується для ідентифікації особи в органах

державної влади, реєстраційних та фіскальних органах тощо, а друге — для вирізнення особи на ринку.

У тих випадках, коли комерційне найменування не співпадає з елементами найменування юридичної особи, до його складу зазвичай входить вирізняльна частина із зазначенням виду діяльності або без неї. Таке позначення часто реєструється як торговельна марка або може бути її частиною.

Тісний зв'язок комерційного найменування з торговельною маркою найбільш характерний не для фірм — виробників товарів, а для тих, що надають послуги. Це можна пояснити тим, що більшість послуг надаються локально і перш ніж звернутись за наданням будь-якої послуги, споживач хоче бути поінформований про репутацію та досвід фірми на ринку і використання не пов'язаної з комерційним найменуванням торговельної марки може взагалі втратити сенс.

І навпаки, що стосується виробників товарів, прив'язка комерційного найменування до торговельної марки не обов'язкова. Так, компанія може виробляти товари під різними торговельними марками, наприклад, відома компанія Procter and Gamble виробляє товари під такими торговельними марками, як ARIEL, HEAD & SHOULDERS, PANTENE, BLEND-A-MED, MAX FACTOR тощо.

Офіційне найменування для юридичної особи, як наприклад й ім'я фізичної особи, не може бути предметом обороту і характеризує юридичну особу в сукупності її прав та обов'язків як самостійного суб'єкта права. В свою чергу комерційне найменування — це назва, яка індивідуалізує юридичну чи фізичну особу

ЗАХИСТ ПРАВ

для ідентифікації господарських (комерційних) відносин. Права на комерційне найменування можуть бути передані, тобто бути предметом обігу, але тільки спільно з підприємством, яке воно позначає [10, с. 125].

Не завжди найменування юридичної особи складається з організаційно-правової форми, виду діяльності та власної назви. Існують відступи від класичної схеми найменування юридичної особи, наприклад, при НЮО "Закрите акціонерне товариство "Мурком", до структури КН може входити лише власна назва — "Мурком", або скорочена назва "ЗАТ "Мурком". А при НЮО "Відкрите акціонерне товариство "Інформаційні системи та комп'ютерні мережі "ІСКН", найбільш вдалим для запам'ятовування споживачем буде частина власної назви "ІСКН" через важкість та тривалість вимови повної власної назви "Інформаційні системи та комп'ютерні мережі "ІСКН".

Тому іноді досить складно визначити чітку структуру комерційного найменування. Для однієї юридичної особи варіантів комерційного найменування може бути нескінченна кількість, якщо враховувати і позначення, що відрізняються від найменування юридичної особи. З іншої сторони, КН є засобом індивідуалізації учасників цивільного обігу й об'єктом інтелектуальної власності, і що саме входить до структури конкретного комерційного найменування залежить від позиції споживача та від його сприйняття конкретної юридичної особи на ринку. Тобто кожен випадок потребує окремого дослідження. А необмежена кількість варіантів КН призводить і до необмеженої кількості спорів у судових інстанціях.

Проблема існує не лише у визначенні структури КН, але й у визначенні моменту його першого використання, тобто початку одержання права інтелектуальної власності на нього. Тому справи, що виникають у результаті зіткнення комерційних найменувань або КН з торговельними марками, є найскладнішими судовими спорами в зв'язку з невизначеністю предмета спору (що саме у кожному випадку є комерційним найменуванням) та складністю визначення належності прав на нього (першим використанням буде вважатись використання у цивільному обороті чи власне на папері, при створенні юридичної особи).

Для уникнення таких спірних ситуацій та надійного захисту комерційних найменувань найбільш вдалим, на думку авторів, було б введення в Україні обов'язкової реєстрації комерційних найменувань, що дозволило б чітко визначити його структуру та момент виникнення прав на нього за аналогією з торговельними марками. Не потрібно, в такому випадку, на власний розсуд визначати структуру комерційного найменування і судді, який не завжди є спеціалістом в сфері інтелектуальної власності, що ускладнює взагалі розуміння та встановлення предмета спору.

Однак, ст. 8 Паризької конвенції [11] встановлено, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах Союзу без обов'язкового подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака. Це означає, що Україна не вправі вимагати подання заявки або реєстрації іноземного комерційного найменування, навіть якщо така реєстрація обов'язкова в країні походження і навіть якщо реєстра-

ція стане підставою виникнення права на національне комерційне найменування.

Можливо, саме з огляду на ці обставини, які спричинять дисбаланс між національними та іноземними комерційними найменуваннями, досі серйозно не розглядалась проблема введення обов'язкової державної реєстрації комерційних найменувань.

В такому разі пропонується змінити норму щодо охорони прав на комерційні найменування у проекті Закону України "Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування" і викласти її у такій редакції:

"Позначеннями, що становлять комерційне найменування, можуть бути, зокрема, позначення, що складаються з вказівки на вид та/або напрямок діяльності юридичної особи, та з позначення, що є вирізняльною частиною цього комерційного найменування.

Вирізняльна частина комерційного найменування може містити елементи найменування юридичної особи або може повністю відрізнятись від нього".

Крім того, необхідно конкретизувати, що слід вважати моментом першого використання комерційного найменування, з яким законодавець пов'язує виникнення прав на нього.

Чітко визначена структура комерційного найменування без зазначення організаційно-правової форми надасть можливість уникнути багатьох зіткнень прав на КН та торговельні марки, оскільки дозволить чітко визначити предмет спору, а також спростить процедуру і підходи до встановлення схожості між цими позначеннями. ♦

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: станом на 14 жовтня. 2008 р. / Голос України. — 2008. — № 195
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2-х т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — Т.І. — 832 с.
3. О. Тверезенко. Проблемні аспекти використання комерційних найменувань [Електронний ресурс] / Щотижнева інформ.-прав. газета "Правовий тиждень" — 05/2008. — № 20(93). — Режим доступу до газети <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=386>
4. О. Кібенко. Регулювання комерційного (фірмового) найменування у нових Цивільному та Господарському кодексах України / [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу <http://www.yurradnik.com.ua/practice.php?action=1&id=1>
5. Міндрул А.В. Проблеми застосування законодавства при зіткненні прав на комерційні найменування та торговельні марки: матеріали наук.-прак. конф. ["Новации интеллектуальной собственности"] (Одеса, 26-30

ЗАХИСТ ПРАВ

- травня. 2008р.) / *Наук.-дос. ін-т інтелектуальної власності АПрН України, Наук.-прак. журнал "Інтелектуальна власність"*. — К.: НДІ ІВ АПрНУ: НПЖ "ІВ", 2008 — 90 с.
6. *Оглядовий лист Вищого господарського суду України № 01-8/383/1 від 27.06.2008 "Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності" / [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.*
 7. *Наказ Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва від 09.06.04 р. № 65 "Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу" (із змінами, внесеними згідно з з змінами, внесеними згідно з Наказами Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 29: станом на 27.03.06, Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29 червня 2004 р. за № 792/9391 / [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.*
 8. *Основи інтелектуальної власності / [наук.-метод. вид-ня / ред. Г.І. Якіменко]. — К.: Юридичне видавництво "Ін Юре", 1999. — 578 с.*
 9. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / (за ред. Ю.М. Капіци: кол. Авторів: Ю.М. Капіца, С.К. Ступак, В.П. Воробйов та ін.) — К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. — 1104 С.*
 10. *Левічева О.Д. Експертиза об'єктів промислової власності: заявки на знак для товарів і послуг (торговельну марку) і кваліфікованого зазначення походження товару та/або права використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару: [навч. посіб.] / О.Д. Левічева. — К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2006 р. — 128 с.*
 11. *Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (переглянута у Брюсселі 14 грудня 1900 р., у Вашингтоні 2 червня 1911 р., у Гаазі 6 листопада 1925 р., у Лондоні 2 червня 1934 р., у Лісабоні 31 жовтня 1958 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.): набуття чинності для України 25 груд. 1991 р. / Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 1990. — № 1, С. — 320.*